

Ν'ΑΚΟΥΣΤΗ Η ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΟ ΝΕΟ

ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Μια πρόταση διατυπωμένη
από τον νομικό κ.Κων. Γερ.Γιαννόπουλο

Περιοδικό "ΓΥΝΑΙΚΑ"
αρ. 660/30.4.1975

Ο παλιός προσανατολισμός : Η γυναίκα «αντικείμενο» της νομοθετικής ή συνταγματικής ρυθμίσεως.

Βέβαια υπάρχει πάντα ένας τρόπος, με τον οποίο μπορούμε να δούμε τη γυναίκα μέσα σ' ένα «κοινό νόμο» και, μάλιστα, μέσα στο «θεμελιώδη νόμο», δηλαδή στο σύνταγμα. Ο τρόπος αυτός είναι να τη δούμε σαν «αντικείμενο νομοθετικής ή συνταγματικής ρυθμίσεως».

Βλέποντας τη γυναίκα μ' αυτό τον τρόπο είπαμε λ.χ., στο παρελθόν, ότι «κατωχρώσαμε» τη δυνατότητα να εκλέγεται και να εκλέγεται, να διορίζεται, να ασκή αυτό ή εκείνο το επάγγελμα ή λειτουργήμα, να διαλέγει αυτή ή εκείνη την υπηκοότητα, κ.ο.κ.

Ακόμα και σήμερα που – με την ευκαιρία της καταρτίσεως του νέου μας συντάγματος – μιλάμε ή ξαναμιλάμε είτε για ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, είτε για νομική, κοινωνική ή οικονομική ισοτιμία ανεξαρτήτως φύλου, είτε για ίση αμοιβή και ίσους όρους για την παροχή της ίδιας εργασίας, είτε για κοινωνική ασφάλιση ανεξαρτήτως φύλου, είτε για κατάργηση των ανισοτήτων, που υπάρχουν στον εμπορικό νόμο, στον Αστικό Κώδικα και σ' άλλα τμήματα της νομοθεσίας μας, είτε για συνταξιοδότηση της αγρότισσας ή της νοικοκυράς κ.ο.κ., δεν παύουμε να αντιμετωπίζουμε τη γυναίκα σαν «αντικείμενο νομοθετικής ή συνταγματικής ρυθμίσεως».

Δεν λέει, βέβαια, κανείς ότι δεν κάνουμε καλά, που δεν βλέπουμε τη γυναίκα έτσι. Αντίθετα, μάλιστα, προβλέπεται ότι στο μέλλον η γυναίκα θ' αποτελέσει αντικείμενο συνεχώς εντεινόμενης νομοθετικής ρυθμίσεως. Και τούτο: είτε υπάρχουν μόνο επτά γυναίκες βουλευτές στη Βουλή, είτε αυτές είναι (και μακάρι να είναι) περισσότερες, είτε ιδρυθεί ειδικό υπουργείο της Γυναίκας, είτε όχι. Π.χ., αργά ή γρήγορα, θάρθη ο καιρός, που θα καταργηθεί το έγκλημα

της αμβλώσεως και για κείνη που τη δέχεται και για κείνον που την κάνει, διότι κάποτε θ' αναγνωριστή, βέβαια, το δικαίωμα της γυναίκας να φέρνει στον κόσμο τα παιδιά της, αν και όταν αυτή θέλη. Αργά ή γρήγορα, θάρθη ο καιρός (μακάρι νάναι τώρα), που θα δώσουμε ψήφο σε κορίτσια και σε αγόρια 18 χρονών, αν όχι για άλλο λόγο, τουλάχιστον γιατί, εάν «η αλεπού είναι 100 χρονών, το αλεπόπουλο είναι 118» και κάτι πάρα πάνω.

Αλλά ο τρόπος αυτός να βλέπουμε τη γυναίκα σαν αντικείμενο νομοθετικής ή συνταγματικής ρυθμίσεως δεν μπορεί να είναι ο μόνος τρόπος, με τον οποίο μπορούμε να δούμε τη γυναίκα μέσα στο νόμο, μέσα στο σύνταγμα, μέσα σ' ένα πολίτευμα. Ένα πολίτευμα, που δεν θέλουμε να ονομάζεται, αλλά να είναι δημοκρατία.

Ο νέος προσανατολισμός: Η γυναίκα, μαζί με τον άνδρα, «υποκείμενο» και «φορέας» της λαϊκής κυριαρχίας.

Φανερό είναι, ότι υπάρχει και ένας άλλος τρόπος, με τον οποίο μπορούμε να δούμε τη γυναίκα μέσα σ' ένα «κοινό νόμο» και, μάλιστα, μέσα στο «θεμελιώδη νόμο», δηλαδή, στο σύνταγμα. Ο τρόπος αυτός είναι να δούμε τη γυναίκα μαζί με τον άνδρα σαν φορέα της λαϊκής κυριαρχίας.

Τι είναι πάλι τούτο; Η γυναίκα – που το φεμινιστικό κίνημα την έχει προειδοποιήσει να φυλάγεται από τους όρους και τη γλώσσα, ακόμα κι' απ' τους όρους και τη γλώσσα της θεωρίας, που φτιάχνουν οι άνδρες, για να διακωλύσουν την κυριαρχία τους – κουμπώνεται, και με το δική της. Η γυναικεία της διαίσθηση της επιβάλλει να διερωτηθή για μια ακόμα φορά: Τι είναι πάλι τούτο το «υποκείμενο και φορέας της λαϊκής κυριαρχίας» και, μάλιστα, «μαζί με τον άνδρα»;

Μήπως είναι τμήμα του νέου λεξιλογίου, που σκό-

πιμα οι άνδρες προσθέτουν στο παλιό πατροπαράδοτο (και όχι μητροπαράδοτο) λεξιλόγιό τους- εκείνο το λεξιλόγιο, που είναι γεμάτο από λέξεις, όπως π.χ., «γυναικόκοσμος», «γυναικοκουβέντα», «γυναικομάνι», «γυναικοδουλειά», «γυναικόπαιδα» κλπ.- για να διαιωνίσουν την κυριαρχία τους πάνω στις γυναίκες; Μήπως είναι ένας πρόλογος για νέα καθήκοντα, νέες υποχρεώσεις και μελάδες που πρόκειται να φορτωθούν (από τον άνδρα ή την εξουσία) και πάλι στη γυναίκα, την ως το λαιμό βουτηγμένη σε καθήκοντα, υποχρεώσεις και μελάδες;

Η διπλή απάντηση, που οφείλουμε- σε γυναίκες και άνδρες - να δώσουμε στις δικαιολογημένες αυτές ερωτήσεις, πρέπει να είναι ξεκάθαρη:

«Όχι», εδώ δεν μιλάμε τη γλώσσα της «ανδρικής» κυριαρχίας, μιλάμε τη γλώσσα της «λαϊκής» κυριαρχίας, τη γλώσσα της δημοκρατίας. Μέσα στο χώρο μιας σωστής δημοκρατίας, - όπου γυναίκες και άνδρες είναι οι «κυρίαρχοι» και όχι άλλος κανένας- η γυναίκα δεν εμποδίζεται, μαζί με τον άνδρα, αλλά και χωριστά απ' αυτόν, να συνεχίσει της παραδοσιακή φεμινιστική κίνηση (ισοτιμία με τον άνδρα κλπ.), αλλά και ν' αναπτύξει τη ριζοσπαστική φεμινιστική κίνηση (αναζήτηση μιας γυναικείας ταυτότητας, που μέλλει να καθοριστή από τις ίδιες τις γυναίκες).

Αρκεί, βέβαια η γυναίκα να συνειδητοποιήσει, πως το πρόβλημα της γυναίκας είναι κοινωνικό πρόβλημα, δηλαδή, πολιτικό πρόβλημα, που η τοποθέτηση και η λύση του ακολουθεί πάντα την κάθε φορά υφιστάμενη κοινωνική δομή. Να το ξεχωρίζουμε από τ' άλλα κοινωνικά, δηλαδή, πολιτικά προβλήματα, περιορίζοντας το, μάλιστα στα πλαίσια της σχέσεως ή της πάλης των δύο φύλων, δεν απαντάμε στο ερώτημα «ποιος εκμεταλλεύεται ποιόν» και αποπροσανατολίζουμε και το φεμινιστικό κίνημα και τον εαυτό μας.

«Ναι», μιλάμε για νέες υποχρεώσεις, για νέα καθήκοντα, για νέους μελάδες, που μας τους φορτώνει, όχι ο άνδρας ή η εξουσία, αλλά το πολίτευμα, που όλες οι γυναίκες και όλοι οι άνδρες θέλουμε να ισχύσει στον τόπο μας. Το πολίτευμα της δημοκρατίας. Το πολίτευμα, που όλοι μας συμφωνούμε ότι δεν πρέπει και δεν μπορεί να στηρίζεται στον αμέριμνο πολίτη, στην αμέριμνη πολιτίδα, αλλά στο συνειδητό δημοκρατικό πολίτη, στη συνειδητή δημοκρατική πολιτίδα.

Συνειδητός δημοκρατικός πολίτης και συνειδητή δημοκρατική πολιτίς σημαίνουν δυο, τουλάχιστον, πράγματα:

Το πρώτο είναι ότι αυτή η πολιτίς, αυτός ο πολίτης, έχουν αφήσει κατά μέρος την παλιά εκείνη άποψη - άποψη που μόνο φασισμούς και δικτατορίες εκτρέφει- ότι γυναίκες και άνδρες έχουν πολιτική υπόσταση, μόνον όταν

μετέχουν στην εκλογική (ή δημοψηφισματική) διαδικασία. Άποψη, που συνεπάγεται αναγκαστικά τη σκέψη, πως: Εκτός από την εκλογική διαδικασία, γυναίκες και άνδρες δεν έχουν πολιτική υπόσταση, ότι το μεταξύ δύο εκλογών χρονικό διάστημα είναι χρόνος τέλειης αποχής- γυναικών και ανδρών- από τις πολιτικές διαδικασίες.

Το δεύτερο, είναι ότι αυτή η πολιτίς, αυτός ο πολίτης, έχουν συνειδητοποιήσει, ποιο είναι το κεντρικό πρόβλημα μέσα σ' ένα πολίτευμα, που θέλουμε να οργανώσουμε μ' ένα σύνταγμα και ποιος είναι ο συγκεκριμένος ρόλος της κάθε γυναίκας και του κάθε άνδρα, στην (απ' αυτούς και όχι από άλλο κανένα) επίλυση αυτού του προβλήματος.

Η σχέση και των δυο φύλων με την εξουσία είναι το κεντρικό πρόβλημα του μελλοντικού μας πολιτεύματος.

Δεν είναι αρκετό μόνο ο άνδρας να το αντιληφτή, χρειάζεται και η γυναίκα να το νοιώσει πως το κεντρικό πρόβλημα που έχουμε ν' αντιμετωπίσουμε μέσα στο νέο μας πολίτευμα είναι η σχέση μας- η σχέση ανδρών και γυναικών και των παιδιών μας, δηλαδή, η σχέση της «κοινωνίας», που όλοι εμείς αποτελούμε- με την «εξουσία».

Πως θα οργανώσουμε τη σχέση αυτή με το νέο μας σύνταγμα;

Θα ρίξουμε το βάρος στην «εξουσία» και στις «καθοδικές δυνάμεις» της, δηλαδή στις δυνάμεις που ξεκινάν «από πάνω», από την εξουσία, για να καταλήξουν προς τα κάτω, δηλαδή προς εμάς, προς τους άνδρες, τις γυναίκες, τα παιδιά μας, προς την κοινωνία; Θα πούμε στην εξουσία: δικό σου έργο ο προσδιορισμός της πολιτείας, δικό σου έργο να μεριμνάς για μας, εμάς δεν μας πέφτει λόγος, εμείς σ' αφήνουμε ήσυχη και απερίσπαστη στο δημιουργικό σου έργο; Θα της επιτρέψουμε εκείνη και μόνο, με τα δικά της μέτρα, με τις δικές της σταθμίσεις και με τις δικές της αξίες, να καθορίσει τη θέση μας, την τύχη μας, τη μοίρα μας, την παιδεία μας και την ιστορία μας;

Ή, αντίθετα, θα ρίξουμε το βάρος σ' εμάς, στην «κοινωνία» και στις «ανοδικές δυνάμεις» της, δηλαδή, στις δυνάμεις που ξεκινάν από μας, τους άνδρες, τις γυναίκες, τα παιδιά μας, από την κοινωνία, για να καταλήξουμε προς τα πάνω, προς την εξουσία;

Εάν θελήσουμε να πράξουμε το πρώτο, εάν θελήσουμε να ρίξουμε το βάρος στην «εξουσία» και στις «καθοδικές δυνάμεις» της, τότε πρέπει όλοι μας, γυναίκες και άνδρες, να συνειδητοποιήσουμε, ότι είμαστε έτοιμοι να φτιάξουμε ένα πολίτευμα, που δεν θα λέγεται, θα είναι «αυταρχικό». Και θαναί αυταρχικό, έστω και εάν τυπικά επιτρέπλη τον

πολυκομματισμό, την αντιπολίτευση, τις ελεύθερες εκλογές, την κατοχύρωση των ατομικών ελευθεριών και των δικαιωμάτων της γυναίκας και τα λοιπά.

Κύριο γνώρισμα του αυταρχικού πολιτεύματος, δεν είναι το εάν η εξουσία «πηγάξη» και, μάλιστα φραστικά, από τη «δύναμη του λαού», αλλά το εάν μέσα σ' αυτό το πολίτευμα λειτουργούν στην πραγματικότητα μόνο οι καθοδικές δυνάμεις της εξουσίας και δεν λειτουργούν οι ανοδικές δυνάμεις της κοινωνίας. Ένα τέτοιο πολίτευμα υποτιμά τη γυναίκα, αφού ξεκινά από την εσφαλμένη αντίληψη, ότι μόνο η εξουσία γνωρίζει τι είναι καλό για τη γυναίκα, ενώ η ίδια η γυναίκα δεν το γνωρίζει.

Εάν θελήσουμε να πράξουμε το δεύτερο, εάν ριζούμε το βάρος στην «κοινωνία» και στις «ανοδικές δυνάμεις» της, τότε είμαστε έτοιμοι να φτιάξουμε ένα πολίτευμα, που δεν θα λέγεται, αλλά θα είναι «δημοκρατικό», όχι μόνο διότι προστατεύει τις ατομικές ελευθερίες, επιτρέπει τις εκλογές, κρατάει ανοικτή τη Βουλή, κατοχυρώνει τα ανθρώπινα ή τα γυναικεία δικαιώματα και τα λοιπά.

Κύριο γνώρισμα του δημοκρατικού πολιτεύματος δεν είναι ολ' αυτά, που θα πρέπει βέβαια να υπάρχουν, αλλά το εάν μέσα σ' αυτό το πολίτευμα λειτουργούν σωστά οι γυναικείες και ανδρικές ανοδικές δυνάμεις. Σ' ένα τέτοιο πολίτευμα, η εξουσία είναι, βέβαια, συγκεντρωμένη σε λίγα πρόσωπα, αλλά είναι νόμιμη, όχι μόνο από τυπική, αλλά και από ουσιαστική άποψη, διότι αναγνωρίζει και εκφράζει τις ανοδικές απόψεις της κοινωνίας, επομένως, νομιμοποιείται από την κοινωνία και τις ανάγκες της, αποκτά κύρος γιατί αναφέρεται σ' αυτήν και, μάλιστα, αναφέρεται σ' αυτήν, πραγματικά και όχι εικονικά, αναφέρεται σ' αυτήν, συνέχεια, κάθε μέρα και όχι μια κι έξω. Ένα τέτοιο πολίτευμα δεν υποτιμά, αλλά αντίθετα, τιμά τη γυναίκα, γιατί την αφήνει να μεταφέρει από τη βάση, ως την «κορυφή» τη δική της πολύτιμη αίσθηση των πραγμάτων και τις δικές της επιλογές.

Η μόνη σωστή και αποτελεσματική μέθοδος για τη λύση του κεντρικού προβλήματος της πολιτείας μας.

Όλοι μας, γυναίκες και άνδρες, πρέπει να αντιληφτούμε, ότι μόνο μια σωστή μέθοδος των πρωτοβουλιών, που κινούνται απ' την κοινωνία προς την εξουσία, διασφαλίζει ένα μόνιμο πολίτευμα, διασφαλίζει την κοινωνική πρόοδο, την ελευθερία, αλλά και το δημιουργικό έργο της εξουσίας. Η αντίθετη μέθοδος – έστω και αν εξωραϊζεται και μ' ένα γυναικείο υπουργείο ή και με περισσότερα - αποπροσανατολίζει άνδρες και γυναίκες από τη σωστή μέθοδο,

αφού αναστέλλει τις πρωτοβουλίες, που κινούνται από την ανδρική και γυναικεία κοινωνική βάση προς την εξουσία (πού, κανείς δεν αντιλέγει, ότι μπορεί ν' αποτελήται και από γυναίκες) και δεν οδηγεί παρά μόνο στο φασισμό και στη δικτατορία.

Το είδαμε καθαρά αυτό στις μέρες μας. Με το σύνταγμα του 1952- που όλοι μας κατηγορούμε τώρα, εκ των υστέρων, γιατί εκ των προτέρων δεν θεωρήσαμε τη σύνταξη του δική μας υπόθεση, αλλά κάποιων άλλων- φτιάξαμε ένα πολίτευμα, που το στηρίξαμε στο μύθο της «μεριμνώσης» εξουσίας και του «αμερίμνου» πολίτη. Το πολίτευμα εκείνο μας ωδήγησε σε μια δικτατορία, διότι οι συνωμότες εκείνης της νύχτας σκέφτηκαν κάτι πολύ απλό: Να εξαρθρώσουν τη «μεριμνώσα» εξουσία. Κι' έτσι να υποδουλώσουν για επτά ολόκληρα χρόνια εκατομμύρια «αμερίμνους» Έλληνες και «αμερίμνες» Ελληνίδες. Εάν, τη νύχτα εκείνη, είχαμε μέσα στο υπουργικό συμβούλιο και μια γυναίκα υπουργό, απλούστατα, θα την πιάναν κι' εκείνη οι συνωμότες.

Όσο σκέφτεται κανείς, ότι το ίδιο πήγε να ξαναγίνει στις 24 Φεβρουαρίου, δεν μπορεί να σκεφτεί τίποτε άλλο, παρά ότι μόνο περισσότερη «δημοκρατία βάσεως», ανδρών και γυναικών, και όχι περισσότερη «αυταρχία κορυφής», με ή χωρίς γυναίκες, σώζει τη δημοκρατία μας.

Γυναίκες και άνδρες πρέπει να γνωρίζουν: Ένα δημοκρατικό σύνταγμα θάνατο δημοκρατικό, όταν φτιάχνεται με τρόπο δημοκρατικό.

Το να φτιάξω ένα σύνταγμα, που θα καθιερώνη ένα νέο πολίτευμα και να το φτιάξω, μάλιστα, μετά από μια θεομηνία, δεν είναι εύκολη υπόθεση.

Τυπικά, βέβαια, ξεκινάς από κάποιο σημείο, που δεν είναι τίποτ' άλλο, παρά ο σαρωμένος από τη θεομηνία τόπος. Εκεί προσπαθείς με ό,τι υλικό βρεις επί τόπου, όχι βέβαια να κτίσης το σπίτι σου, το χωριό σου, την πολιτεία σου, αλλά να στήσης τα τσαντήρια, μέσα στα οποία, πρόχειρα, όλοι μας- «κυβερνώντες» και «κυβερνώμενοι»- θα βουλευτούμε, ώσπου να χτίσουμε τα σπίτια μας, το χωριό μας, την πολιτεία μας. Αυτή την εικόνα πρέπει να έχουμε στο νού μας και όχι νομικιστικούς και πολιτικούς μύθους, που μας κάνουν να λησμονούμε ότι, αυτή τη στιγμή, δεν έχουμε ακόμα φτιάξει την πολιτεία μας, ότι «κυβερνώντες» και «κυβερνώμενοι» σε τσαντήρια ακόμα μένουμε. Στην πολιτεία θα μπούμε, όταν τη χτίσουμε με βάση ένα σχέδιο, που το ονομάζουμε σύνταγμα.

Όλοι οι «πολιτειοδόμοι» του κόσμου γνωρίζουν, ότι υπάρχουν δύο τρόποι για να φτιάξω ένα σχέδιο συντάγμα-

τος και, ότι το τελικό σχέδιο και η εφαρμογή του θα καθρεφτιζή τον τρόπο που διάλεξες, για να φτάσης σ' αυτό.

Ο πρώτος τρόπος είναι εκείνος, που ο «γνωρίζων» πολιτειοδόμος υπαγορεύει στους «μη γνωρίζοντας» πολίτες της πολιτείας, πως θα χτίσει τα σχέδια του, που με τίποτα στον κόσμο δεν πρέπει να αλλάξουν. «Αυτός ξαίρει». Κι εδώ ξαναβλέπουμε την πρώτη μορφή σχέσεως που είδαμε παραπάνω, εξετάζοντας το κεντρικό πρόβλημα του μελλοντικού μας πολιτεύματος. Της σχέσεως «από πάνω προς τα κάτω».

Ο δεύτερος τρόπος είναι εκείνος, που οι «γνωρίζοντες» πολίτες υπαγορεύουν στον «γνωρίζοντα» πολιτειοδόμο, το πώς θέλουν να φτιάξουν την πολιτεία που θα χτιστή. Αντιλαμβάνονται τη σχέση τους με τον πολιτειοδόμο σαν σχέση επικοινωνίας. Κι' εδώ ξαναβλέπουμε την άλλη μορφή της γνωστής σχέσεως που είδαμε παραπάνω. Της σχέσεως «από κάτω προς τα πάνω», δηλαδή, τη δημοκρατική μορφή της σχέσεως «κοινωνίας - εξουσίας», που εκφράζει ο γνωστός παροιμιόμυθος: «Είπαν στον τσοπάνο- «πού κάνεις την προσευχή σου; » Κι εκείνος αποκρίθηκε: - «Αυτό το ξέρει η ρέγουλα των προβάτων μου».

Στήσαμε αληθινά δημοκρατικές διαδικασίες, ώστε να εκφραστούν όλες οι απόψεις στο νέο καταστατικό μας χάρτη:

Έξω και πέρα από κάθε σκοπιμότητα, η αίσθηση ευθύνης, που γυναίκες και άνδρες πρέπει να έχουν γι' αυτό τον τόπο, μας υπαγορεύει να δώσουμε στο ερώτημα αυτό αρνητική απάντηση: Όχι, μόνο σ' αυτό το σύνταγμα που φτιάχνουμε, αλλά σε κανένα μελλοντικό σύνταγμα, που κάποτε θα ξαναφτιάξουμε, δεν πρόκειται ν' ακουστή η φωνή της κάθε γυναίκας και του κάθε άνδρα, εάν προηγουμένως δεν έχουμε τη χρονική άνεση, δεν βρούμε τα κανάλια και δεν στήσουμε τους μηχανισμούς, που παίρνουν τη φωνή μας από μας, από την «κοινωνία» και την οδηγούν ως την «εξουσία», την οποιαδήποτε εξουσία, εδώ την εξουσία που φτιάχνει το σύνταγμά μας.

Ναι, πρέπει να έχουμε το θάρρος να το ομολογήσουμε: Ανεξάρτητα από τους λόγους, που τα πράγματα έγιναν έτσι και όχι αλλιώς- που εδώ δεν εξετάζουμε, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει, ότι δεν είναι εξεταστέοι- πρέπει να ομολογήσουμε, ότι όλα σ' αυτό τον τόπο έγιναν, τον τελευταίο καιρό, τόσο αφινίδια, τόσο απότομα, τόσο βιαστικά και τόσο γρήγορα. Κατάρρευση δικτατορίας, άρα νέο πολιτικό έτος μηδέν. Κι' αμέσως μετά: «Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας», «κυβέρνηση προσωπικοτήτων», προεκλογικός αγώνας, εκλογές, νέα κυβέρνηση, δημοψηφισματική εκστρατεία, δημοψήφισμα, σύννοδος Βουλής και, τώρα, σύνταγμα... Όλα

αυτά μέσα σε διάστημα οκτώμισι μηνών.

Για την εκτίμηση του χρόνου, που χρειαζόμαστε για να φτιάξουμε ένα σύνταγμα, χρειάζεται μια καθαρή γυναίκα αντίληψη, που εμείς οι άνδρες καταλαβαίνουμε μόνο με το κεφάλι: Μέσα σε οκτώμισι μήνες, παιδί δεν μπορεί να γεννηθή, όχι σύνταγμα. Κι' αν γεννηθή, θάχη όλα τα σημάδια μιας παραγμένης εγκυμοσύνης και μιας βιαστικής γέννας: «Η σκόλα απ' τη βία της κάνει τα κουτάβια της στραβά».

Για την ανεύρεση του τρόπου που χρειάζεται, για να φτιάξουμε ένα σύνταγμα, χρειάζεται μια ακόμα αντίληψη, που δεν είναι βέβαια γυναικεία, αλλά που η γυναίκα - όπως κάθε καταπιεσμένος από εξουσιαστές άνδρες- μπορεί, όχι μόνο να την καταλάβει, αλλά και να μας βοηθήσει στη μεθόδευσή της. Γιατί η γυναίκα είναι ένα πλάσμα, που έχει κατ' εξοχήν υποφέρει από τους κοινωνικούς «μονόδρομους».

Ποια είναι αυτή η αντίληψη; Εδώ μπορούμε να τη συνοψίσουμε κάπως έτσι:

Πρώτο, στήσιμο των διαδικασιών εκείνων, με τις οποίες γυναίκες και άνδρες και ομάδες- που γυναίκες και άνδρες μαζί ή και χωριστά συνθέτουν - διατυπώνουν αιτήματα και προτείνουν λύσεις προς τους «πολιτειοδόμους».

Δεύτερο, στήσιμο των «πολιτειοδομικών» εκείνων μηχανισμών, που θα συγκεντρώνουν τα αιτήματα αυτά, θα τα διευθετήσουν, θα τα μεταγράψουν σε κοινή γλώσσα, θα τα μετατρέψουν σε συγκεκριμένες προτάσεις, που θα συντεθούν, τελικά, μέσα στο νέο σύνταγμα.

Τρίτο, στήσιμο των μηχανισμών εκείνων επικοινωνίας και ενημερώσεως, που εξασφαλίζουν την αβίαστη ροή των «συνταγματικών ιδεών» από την κοινωνία στην εξουσία και όχι μόνο από την εξουσία στην κοινωνία.

Ναι, πρέπει να έχουμε το θάρρος να το ομολογήσουμε: Ο χρόνος ήταν λίγος, οι μηχανισμοί δεν πρόφτασαν να καλοστηθούν, το αποτέλεσμα θάνατι πενιχρό, υπάρχει κίνδυνος η φωνή της γυναίκας και του άνδρα, του καθενός από μας, να μην ακουστή μέσα στο νέο μας σύνταγμα. Αυτό επαυξάνει τις ευθύνες, όχι μόνο των (7+293=) 300 βουλευτών μας, αλλά και της κάθε πολιτίδας και του κάθε πολίτη.

Εάν είχαμε επιτρέψει ν' ακουστή η γνώμη της γυναίκας στη σύνταξη βασικών άρθρων, τι άραγε η φωνή της θα μας έλεγε;

Πρέπει να νοιώσουμε όλοι ντροπή για την απάντηση που θα δώσουμε, αλλά αυτή είναι η αλήθεια: Α γ ν ο υ μ ε το τι ακριβώς αυτή η φωνή θα μας έλεγε. Ακόμα και εκείνες ή εκείνοι, που καμώνονται πως γνωρίζουν, ξεγελάν τον εαυτό τους και τη γυναίκα, αφού μιλούν για λογαριασμό της, ενώ

εκείνη μένει αναγκαστικά σιωπηλή.

Εάν μπορούσαμε να κάνουμε όλες αυτές τις γυναίκες να λύσουν τη σιωπή τους, να κάναμε να ακουστή η φωνή τους με κάποιο πολιτικό βάρος μέσα στο νέο μας σύνταγμα, τι άραγε, η φωνή αυτή, ίσως, να μας έλεγε για το σχέδιο του νέου πολιτεύματος μας;

Ίσως να μας έλεγε, ότι δεν το διάβασε, γιατί δεν έμαθε ποτέ της γράμματα και ότι δεν φταίει αυτή γι' αυτό.

Ίσως να μας έλεγε, ότι το διάβασε και δεν το κατάλαβε και δεν φταίει εκείνη γι' αυτό.

Ίσως να μας έλεγε, ότι σαν κείμενο και σαν ύφος την πνίγει, της φέρνει ασφυξία και δεν φταίει η ίδια γι' αυτό.

Ίσως να μας έλεγε ότι είναι γεμάτο παράθυρα με κείνα τα τζάμια, από τα οποία μπορεί εκείνος που είναι μέσα να κυττάξει απ' έξω, αλλά εκείνη που είναι έξω δεν μπορεί να δη τι γίνεται μέσα.

Ίσως να μας έλεγε, ότι εκτός από τα παράθυρα που μας περιέγραψε, πόρτα δεν είδε για να μπη, εκτός από την πόρτα της υπηρεσίας.

Ίσως να μας έλεγε, ότι στη πόρτα υπηρεσίας είδε μια κοπέλα που έγραφε: «απαγορεύεται η είσοδος» ή «Do not disturb me» («Μη μ' ενοχλήτε») ή κάτι παρόμοια.

Ίσως να μας έλεγε πολλά, πάρα πολλά, που, αυτή τη στιγμή, αγνοούμε. Κι' όμως, θαπρεπε κάποτε να τα μάθουμε.

Ναι, καλά το καταλάβατε, την καθαρίστρια του γραφείου μου έχω στο μυαλό μου, όταν γράφω αυτά, φανταστικά βέβαια, γιατί εργάζεται τη νύχτα, την ώρα που εγώ κοιμάμαι κι' έτσι δεν την έχω δη ποτέ, δεν μ' έχει δη ποτέ, άρα ποτέ δεν έχουμε μιλήσει, κι' έτσι δεν γνωρίζω, εάν γνωρίζη, ότι αυτή τη στιγμή φτιάχνουμε σύνταγμα και τι αυτό το σύνταγμα λέει. Φοβάμαι, ότι δεν της λέει τίποτα αυτό το σύνταγμα και, ειλικρινά ντρέπομαι, όταν νοιώθω ότι δεν μπορεί τίποτα κι' αυτή να του πη. Εσείς έχετε;

Κι' αν έχετε, γιατί δεν το λέτε;

Κωνστ. Γιαννόπουλος